

НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

**СТАТИСТИКА НА ВЪЗНИКНАЛИТЕ БЕДСТВИЯ,
АВАРИИ, ИНЦИДЕНТИ И КРИЗИ**

МЕТОДОЛОГИЯ

СОФИЯ, 2022

Версия 2.0

1. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследването на възникналите бедствия, аварии, инциденти и кризи в Националния статистически институт датира (НСИ) от 2004 година. То предоставя информация за броя на възникналите кризисни събития на територията на общините в Република България по видове, установени щети от тях, размер на получените и изразходените средства за превенция и готовност по видове опасности, приходи и разходи за събития, възникнали през отчетната година и в предходни години. Приходите са групирани по основни източници. Целта на изследването е обезпечаване на органите на държавната и местната власт с надеждна, навременна и сравнима статистическа информация, която да подпомага вземането на интелигентни решения при планиране на разходи за превенция и готовност при кризисни ситуации и разработване на планове и стратегии за защита в случай на възникнало бедствие, авария, инцидент или криза от природен или антропогенен характер.

През 2021 г. Националният статистически институт проведе серия от консултации със заинтересовани страни от други ведомства (местните власти и структури на Министерството на вътрешните работи) относно разширяването на номенклатурата на събитията и набора от променливи в обхвата на изследването в съответствие с препоръките на ООН относно мониторинга и докладването на прогреса по изпълнението на Целите за устойчиво развитие 2030, свързани с намаляването на риска от бедствия в световен мащаб за периода 2015 - 2030 година¹. В резултат на проведените консултации инструментариумът на изследването беше обновен, като въпросникът вече покрива всички релевантни за територията на България природни и антропогенни опасности, включени в препоръките на Рамката Сендай, включва допълнителни променливи като брой загинали и пострадали лица с разбивка по пол, възраст и хора с увреждания; изчезнали и евакуирани лица; щети, нанесени върху дълготрайните материални активи, земеделските, горските и рибните стопанства и тяхната продукция, околната среда и културно-историческото наследство, жилищния и сградния фонд, включително сгради на критичната инфраструктура (повредени или разрушени/унищожени). Събирането на информация за приходите и разходите за превенция и готовност и за възстановяване на щети от предходни години също е нов компонент на изследването.

Задачата на обновеното изследване в средносрочен и дългосрочен план (при натрупване на достатъчно дълги динамични редове) е да осигури базова информация, която да помогне в намирането на отговори на следните въпроси:

- Кой са най-уязвимите групи от населението?
- С кои сфери са свързани най-значителните материални щети и има ли регионален модел, устойчив във времето?
- Наблюдава ли се териториална концентрация на средства, изразходени за възстановяване от конкретни кризисни събития?
- Кой е основният източник на средства за реагиране, възстановяване или превенция и готовност през отчетната година, както и от предходни години в национален и регионален мащаб?
- Какъв е балансът между приходите и разходите?
 - за превенция и готовност при опасности;
 - за реагиране и възстановяване от реализирани събития.

¹ [The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 \(Sendai Framework\)](#)

- Какъв е ефектът от вложените средства за превенция и готовност в година t , отнесен спрямо изразходените средства за реагиране и възстановяване в година $t+1$?

2. ОБХВАТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И ЕДИНИЦИ НА НАБЛЮДЕНИЕ

Изчерпателно изследване сред общинските администрации със срок за предоставяне на данни до 30 юни на всяка календарна година. Данните за засегнатите лица и материалните щети са представени в брой, тонове, кв. километри, а за финансовите променливите в хиляди левове. Данните за материалните щети се отнасят за повреждания/увреждания и разрушения в резултат от възникнали събития, обект на изследването на териториите на общините, които са установени и протоколирани по съответния ред от членовете на комисиите, назначени със заповед на кмета. Според Закона за защита при бедствия - чл. 49, 50, 50а, ал. 1, кметът на общината, областният управител или Министерският съвет по предложение на министъра на вътрешните работи обявяват със заповед/решение бедствено положение за цялата или за част от съответната територия. Данните се събират на ниво община и се допълват с данни от други изследвания, провеждани от НСИ, както и с данни от административни източници.

Допълнителни източници на информация:

- За пътнотранспортни аварии (произшествия) – МВР
- За железопътни аварии (произшествия) - НКЖИ
- За пожари - АИС „Произшествия - ПБЗН“ на МВР;
- За свлачища - Регистър на свлачищните райони, МРРБ;
- За вирусни заболявания - изследване „Умирения по причини и смъртност по причини“ на НСИ;
- Годишен доклад за изпълнението на държавния бюджет, Министерство на финансите.

Основните единици на наблюдение са следните видове събития - бедствия, аварии, инциденти и кризи, възникнали на териториите на общините, в резултат на които са регистрирани човешки и материални щети, за които са получени и/или изразходвани средства за реагиране, възстановяване и превантивна дейност. Кризисните събития по същество са реализирани опасности, поради което за събитията и опасностите е използвана единна номенклатура.

3. ОБЩИ ДЕФИНИЦИИ²

- **Бедствено положение** е режим, който се въвежда в зоната на бедствието от определените в закона органи, свързан с прилагането на мерки за определен период от време, с цел овладяване на бедствието и провеждане на спасителни и неотложни аварийно-възстановителни работи.

- **Криза** е всяка ситуация в държава членка или в трета страна, в която е настъпило вредоносно събитие, което по своя мащаб явно превишава вредоносните събития от всекидневния живот и което значително застрашава живота и здравето на хора, има съществени последици върху имуществото или изисква мерки за снабдяване на населението със стоки от първа необходимост. Криза е налице и тогава, когато настъпването на такава

² Закон за защита при бедствия (обн., ДВ, бр. 102 от 19.12.2006 г., посл. изм. и доп., бр. 60 от 7.07.2020 г.).

вредоносно събитие се смята за непосредствено предстоящо. Кризи са и въоръжените конфликти и войните.

- **Бедствие** е значително нарушаване на нормалното функциониране на обществото, предизвикано от природни явления и/или от човешка дейност и водещо до негативни последици за живота или здравето на населението, имуществото, икономиката и за околната среда, предотвратяването, овладяването и преодоляването на което надхвърля капацитета на системата за обслужване на обичайните дейности по защита на обществото.

- **Природни явления** са явления с геоложки, хидрометеорологичен и биологичен произход, като земетресения, наводнения, движения на маси (свлачища, кално-каменни порои, лавини), бури, градушки, големи снежни натрупвания, замръзвания, суши, горски пожари, масови заболявания от епидемичен и эпизоотичен характер, нашествия на вредители и други подобни, причинени от природни сили.

- **Инцидент** е непредвидимо или трудно прогнозируемо, ограничено по време и пространство действие, с висока интензивност на сили или вследствие на човешка дейност, застрашаващо живота или здравето на хора, имуществото или околната среда.

- **Авария** е инцидент от голям мащаб, включващ пътища, магистрали и въздушен трафик, пожар, разрушаване на хидротехнически съоръжения, инциденти, причинени от дейности в морето, ядрени инциденти и други екологични и промишлени аварии, причинени от дейности или действия на човека.

- **Опасност** е опасно явление, вещество, човешка дейност или състояние, което може да причини загуба на човешки живот, травми или други последици за здравето, имуществени щети, загуба на поминък и услуги, социални и икономически сътресения или увреждане на околната среда.

- **Реагиране** са действията, които са предприети непосредствено преди, по време на или незабавно след бедствието с цел спасяване на човешки живот, намаляване на въздействията върху здравето, осигуряване на обществената безопасност и на основните потребности на засегнатите хора.

- **Възстановяване** е възобновяване или подобряване на поминъка, здравето, икономическите, физическите, социалните, културните и природните активи, системи и дейности на засегнатото от бедствие население при спазване на принципите на устойчивото развитие и „да изградим отново, но по-добре“ с цел избягване или намаляване на бъдещия риск от бедствия.

- **Критична инфраструктура** е система или части от нея, които са от основно значение за поддържането на жизненоважни обществени функции, здравето, безопасността, сигурността, икономическото или социалното благосъстояние на населението и чието нарушаване или унищожаване би имало значителни негативни последици за Република България в резултат на невъзможността да се запазят тези функции.

- **Европейска критична инфраструктура** е критична инфраструктура, разположена на територията на Република България, чието повреждане или разрушаване би довело до негативни последици за поне две държави - членки на Европейския съюз. При оценката на негативните последици се прилагат критерии - брой загинали или ранени, икономически и социални последици, като се отчита и влиянието на повреждане или разрушаване на тази критична инфраструктура върху други видове инфраструктури.

4. ДЕФИНИЦИИ НА ОПАСНОСТИТЕ/СЪБИТИЯТА

Геофизични, в т.ч.:

- **Земетресения**³, от тях:
 - **Движение на земни пластовете** - изместване на повърхността на земните материали поради разклащане на земята, предизвикано от земетресения или вулканични изригвания.
 - **Цунами** - поредица от вълни (с голяма дължина на вълните при преминаване през водни басейни), които се генерират от изместване на огромни количества вода чрез подводни земетресения, вулканични изригвания или свлачища. Цунами вълните се движат с много висока скорост през водния басейн и когато достигнат плитките води, те се забавят и образувалата се вълна може да достигне няколко метра височина.

- **Движение на маси (сухи)**⁴, от тях:
 - **Срутище** - внезапно откъсване, падане, претъркаляне и отлагане на големи скални късове или блокове в основата на склонове или скални откоси под действието на силите на тежестта. След откъсването (отделянето) си от масива, скалният къс пада, подскача, търкаля се или се плъзга по повърхността на склона. Отделянето на блокове става по пукнатинни системи, разломни зони, зони на разтоварване на масив или по пласторед. Срутването е в пряка зависимост от тежестта на скалния блок, механичното изветряне и наличието на пукнатинни води.
 - **Свлачище** - представлява движещи се земни и скални маси под действието на силите на тежестта. Преместването е свързано с изменение на естествената структура на масива. Движенията се осъществяват по една или повече повърхнини на срязване (хлъзгателни повърхнини) или по нестабилна (пластична) подложка.
 - **Пропадане на земята или слягане** - процес, който се осъществява след намокряне на лъоса в пропадъчната зона, вследствие на което се предизвиква разрушаване на водонеустойчивите структурни връзки, сближаване на почвените частици и намаляване на порестостта. Под действие на геоложки и/или допълнителен товар, но без да се увеличава товарът, се реализира бързо и по правило неравномерно слягане на лъосовата основа от няколко десетки до 80 - 100 см с всички неблагоприятни последствия за строителните конструкции и съоръжения. В много случаи поради специфичната зърнометрия, недоуплътненост и сравнително висока водопропускливост на лъоса пропадането се съпровожда с развитие на процес на вътрешна ерозия (или суфозия), при който се извършва изнасяне на почвени частици. Това предизвиква прогресивно разрушаване на почвената структура и образуване на различни по размери и форма празнини в лъосовия масив, най-често на границата между лъосовата основа и съоръжението или на границата между различните

³ [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

⁴ [Методика за оценка на геоложкия риск](#)

литоложки разновидности (например лъос - грубозърнести алувиални наслаги, или лъос - окарстени варовици).

- **Вулканична дейност**⁵, от тях:
 - **Вулканична пепел** - фини фрагменти (по-малки от 2 - 4 мм в диаметър) от вулканична скала, образувани от вулканична експлозия или изхвърляне от вулканичен отвор.
 - **Лахар** - смес от вода и вулканични отломки, които се движат бързо надолу по склона. Консистенцията може да варира от тази на калната вода до тази на мокър цимент в зависимост от съотношението вода/отломки. Тя се образува по различни начини, главно от бързото топене на сняг и лед от пирокластичните потоци, интензивни валежи върху рохкави вулканични скални отлагания, разлив на езеро, заградено от вулканични отлагания, и като последица е появата на лавини.
 - **Пирокластичен поток** - фини фрагменти (по-малки от 2 - 4 мм в диаметър) от вулканична скала, образувани от вулканична експлозия или изхвърляне от вулканичен отвор.
 - **Лава** - общ термин за магма, която е изригнала на повърхността на земята и поддържа целостта си като течна или вискозна маса, вместо да експлодира на фрагменти.

Метеорологични, в т.ч.:

- **Буря**, от тях:
 - **Градушка**⁶ - прозрачни или частично прозрачни, или напълно непрозрачни частици лед, които обикновено са сферични, конусовидни с неправилна форма и имат диаметър между 5 и 50 мм и попадат отделно или агломерирани на неправилни парчета. Градушката може да е съпътстващо явление при проливни, краткотрайни валежи и обикновено се наблюдава по време на мощни гръмотевични бури.
 - **Светкавица/гръмотевична буря**⁶ - видимо електрическо разреждане с високо напрежение, произведено от гръмотевична буря и последвано от гръмотевичен звук.
 - **Смерч (торнадо)**⁶ - силно въртяща се въздушна колона, която достига до земята или откритата вода (воден излив).
 - **Пясъчна/прашна буря**⁶ - силни ветрове, носещи частици пясък нагоре, но обикновено ограничени до по-малко от 15 м, особено често в суха и полусуха среда. Праховата буря също се характеризира със силен вятър, но носи по-малки частици прах, а не пясък върху обширна площ.
 - **Силна буря**⁷ - силните ветрове често се наричат „праволинейни“, за да се разграничат щетите, които причинява торнадото. Повечето силни бури, които причиняват щети на земната повърхност, са генерирани от низходящи гръмотевични бури.
 - **Обилен валеж**⁸ - дъжд с интензивност 7.6 мм/час. В метеорологичната практика в България за долна граница на интензитета на интензивния дъжд е приета граничната стойност от $i \geq 0.18$ мм/минута. В тази категория попадат и екстремните валежи,

⁵ https://volcanoes.usgs.gov/vsc/glossary/ash_volcanic.html

⁶ [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

⁷ <https://www.noaa.gov/explainers/severe-storms>

⁸ https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=4712

дефинирани като необичайно голямо количество валежи, което се случва за период от един до няколко дни (обикновено по-малко от седмица), като дневните общи валежи надвишават определен праг, определен за дадено място.

- **Вятър**⁹ - вятър със скорост над 14 м/сек., както и пориви на вятъра над 17 м/секунда.

- **Екстремни температури**

- **Студена вълна (в т.ч. слани)** - необичайно студено време, характеризиращо се с рязък и значителен спад на температурите на въздуха в близост до повърхността (максимален, минимален и среднодневен) на голяма площ и персистиращи под определени прагове за най-малко два последователни дни през студения сезон. Обикновено студената вълна продължава два или повече дни и може да се влоши от силен вятър.

- **Топлинна вълна** - период на подчертано необичайно горещо време (максимална, минимална и средна дневна температура) за даден регион, който продължава поне три последователни дни през топлия период на годината въз основа на местните (базирани на станцията) климатологични условия, с топлинни условия над даден праг. Период на необичайно горещо и/или необичайно влажно време. Обикновено горещата вълна продължава два или повече дни.

- **Сурови зимни условия**

- **Сняг/лед** - за обилен снеговалеж се счита такъв, който натрупва над 7 см за 6 часа. Към тази категория се причисляват валежите под формата на ледени кристали/снежинки или ледени топчета (суграшица), образувани директно от замръзване на водни пари във въздуха.

- **Зимна буря/виелица** - характеризира се със слаба видимост, обикновено настъпваща в северните географски ширини и в планинските райони. Поражда се в система с ниско налягане през зимните месеци и се проявява със значителни натрупвания от сняг, леден дъжд, лапавица, киша или лед. Виелицата е силна снежна буря с вятър, надвишаващ 56 км/ч. в продължение на три или повече часа, произвеждащ намалена видимост (по-малко от 400 м).

- **Мраз/скреж** - замръзването е следствие от радиационно охлаждане, което води до образуването на тънки ледени кристали на земята или други повърхности под формата на игли, пера, люспи или ветрила. Замръзване се получава, когато температурата на повърхностите е под нулата и водните пари от влажния въздух образуват твърди форми върху студената повърхност. Заледяването се получава, когато температурата на въздуха е 0°C или по-ниска. Използването на термина обикновено е ограничено до адвективни ситуации или до случаи, когато вятърът или други условия предотвратяват замръзване.

- **Мъгла** - кондензирана водна пара във вид на микроскопични капки в приземния въздушен слой.

⁹ [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

Хидроложки, в т.ч.:

- **Наводнение**
 - **Дъждовно наводнение**¹⁰ - наводнения на земен участък от валеж директно паднал върху земната повърхност или стичащ се по нея. Това може да включва интензивни валежи в градски зони и селскостопански територии или наводнения вследствие на снеготопене.
 - **Инфраструктурно наводнение**¹⁰ - наводнения за земен участък от изкуствени водохранилища или повреда на такива изкуствени съоръжения. Това може да включва наводнения от канализационните системи (при интензивни валежи; запушване на канализационна система), водоснабдителни системи и системи за пречистване на отпадъчни води, изкуствени корабоплавателни канали и водохранилища (напр. язовири и водоеми).
 - **Морско наводнение**¹⁰ - наводнение на земната повърхност от морска вода, устия на реки или крайбрежни езера. Този източник може да включва наводнения от морето (например екстремно ниво на приливите и отливите и/или повишаване на морското ниво вследствие на пренос на водни маси към брега при продължително действие на вятъра) или повдигане на морското ниво вследствие на действие на вълни или крайбрежни цунами.
 - **Наводнение от подземни води**¹⁰ - наводнение от повишаване на нивото на подпочвените води и излизането им на повърхността на земята. Този източник може да включва покачване на подземни и подпочвени води в резултат на увеличаване на повърхностния воден слой.
 - **Речно наводнение**¹⁰ - наводнение на земен участък с вода, в резултат на естествената дренажна система, включително естествени или изкуствени отводнителни канали. Този източник може да включва наводнение от реки, потоци, отводнителни канали, планински потоци, временни речни течения, езера и наводнение в следствие на снеготопене.
- **Лавина**¹¹ - голяма маса от освободен земен материал, сняг или лед, която се плъзга, тече или пада бързо по склона под силата на гравитацията.
- **Кален поток**¹¹ - вид свлачища, които възникват, когато под влияние на гравитацията силен дъжд или бързо топене на сняг/лед повличат големи количества растителност, кал или скали по наклона на склона.

Климатоложки, в т.ч.:

- **Суша**¹¹ - продължителни периоди на по-ниски от нормата за района валежи, дефинирани като съществени отклонения от средното количество валеж.

¹⁰ [Методика за оценка на заплахата и риска от наводнения, съгласно изискванията на Директива 2007/60/ЕС](#)

¹¹ [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

- **Стихийен пожар**

- **Горски пожар** - пожар в гора (по смисъла на Закона за горите).
- **Полски пожар: храсти, шубраци, пасища, торф** - пожар извън гори и урбанизирани територии.

Биологични, в т.ч.:

- **Инфекциозни заболявания при хората¹²**

- **Вирусни заболявания** - необичайно, често внезапно, увеличаване на броя на случаите на инфекциозно заболяване, което вече е съществувало в региона, или появата на инфекциозно заболяване, отсъстващо преди това в региона (например COVID-19).

- **Бактериални заболявания** - необичайно увеличаване на броя на инцидентите, причинени от излагане на бактерии или чрез контакт с кожата, поглъщане или вдишване. Примерите включват салмонела, ешерихия коли, чума, зараза с метицилин резистентни бактерии (MSRA) и холера и други.

- **Паразитни заболявания** - излагането на паразит - организъм, живеещ върху или в гостоприемник - се случва най-вече чрез замърсена вода, храна или контакт с насекоми, животни, включително домашни любимци (зоонозни), и други. Примери за това са малария, лямблиоза и трихинелоза.

- **Гъбични заболявания** - излагане на гъбички чрез контакт с кожата, поглъщане или вдишване на спори, което води до необичайно увеличаване на броя на клиничните случаи. Примери за това са гъбична пневмония, гъбичен менингит и други.

- **Инфекциозни заболявания по животните и зоонози¹²**

- **Вирусни заболявания;**

- **Бактериални заболявания;**

- **Паразитни заболявания;**

- **Гъбични заболявания;**

- **Прионова болест** - биологична опасност, причинена от прион протеини. Прионовите болести или преносимите спонгиформни енцефалопатии (ТСЕ) са семейство от редки прогресиращи невродегенеративни заболявания, които засягат както хората, така и животните, характеризиращи се с дълги инкубационни периоди и невронни загуби.

- **Нашествие на вредители¹³** - „Икономически важни вредители“ са болести, неприятели и плевели, които се появяват ежегодно, предизвикват значителни загуби на земеделска продукция и оказват влияние върху безопасността и качеството на растенията и растителните продукти.

¹² [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

¹³ Закон за защита на растенията, обн., ДВ, бр. 61 от 25 юли 2014 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 65 от 21 юли 2020 година.

- **Нашествие на насекоми¹⁴** - масова поява на неприятел (например скакалци, листни въшки, бръмбари и техните ларви, попови прасета и др.), свързана с нанасянето на значителни повреди по растенията.
- **Нашествие на други вредители** - вредители, различни от насекоми - например плевели, мишки, плъхове, гъбни болести и т.н.

Космически явления¹⁵, в т.ч.:

- **Сблъсък**
 - **Метеоритен удар** - вид космическа опасност, причинена от колизия на метеорит, астероид или комета върху земната повърхност.
 - **Въздушен взрив** - експлозия на комета или метеорит в атмосферата, при която не се стига до удар в земната повърхност.
- **Космическа буря**
 - **Енергийни частици** - емисии от слънчева радиация, състоящи се от частици материя (например протони и други заредени частици), движещи се с много висока скорост. Магнитосферата и атмосферата предотвратяват достигането на тези енергийни частици до Земята, но те увреждат електрониката на космическата апаратура (като сателити) и представляват радиационна опасност за самолетите, пътуващи на големи височини.
 - **Геомагнитна буря** - вид космическа опасност, причинена от ударни вълни на слънчевия вятър, които временно нарушават магнитосферата на Земята. Геомагнитни бури могат да нарушат енергийните мрежи, операциите на космическите кораби и сателитите комуникации.
 - **Шокова вълна** - вид космическа опасност, причинена от експлозия (въздушен взрив) или удар на метеорити, които генерират енергия/ударни вълни, движещи се с много висока скорост и способни да разбият стъкло, да разрушат стени и т.н.

Техногенни, в т.ч.:

- **Промишлена авария**
 - **Химически разлив¹⁶** - случайно изпускане, възникнало по време на производството, транспортирането или боравенето с опасни химични вещества.
 - **Срутване¹⁶** - инцидент, включващ срутване на сграда и/или конструкция. Може да включва индустриални структури или битови/непромишлени структури.
 - **Експлозия¹⁶** - експлозии, включващи сгради или конструкции. Може да включва и индустриални съоръжения.

¹⁴ По смисъла на Закона за защита на растенията каламитет е масова поява на неприятел, свързана с нанасянето на значителни повреди по растенията. По смисъла на Закона за горите каламитет е масова проява на вредители, свързана с нанасянето на значителни повреди на насажденията.

¹⁵ [Peril Classification and Hazard Glossary \(IRDR\)](#)

¹⁶ [The EM-DAT Glossary](#)

- **Пожар**¹⁷ - неконтролируемо горене, разпространяващо се във времето и пространството, характеризиращо се с отделяне на топлина, придружено с дим и/или пламъци.
 - **Теч на газ**¹⁸ - авария вследствие на внезапна технологична повреда на машини, съоръжения и/или агрегати, съпроводена с взривове, образуване на пожари, замърсяване на околната среда, разрушения, жертви или заплахи за живота и здравето на населението.
 - **Отравяне** - отравяне на атмосфера, води или други компоненти на околната среда от индустриални източници.
 - **Радиация**¹⁹
 - Радиационна авария е извънредно събитие, което води или може да доведе до надхвърляне на лимитите или до нарушаване на условията на радиационното въздействие върху човека и околната среда, определени в нормите и правилата за ядрена безопасност и радиационна защита.
 - Радиационен инцидент е всяко нежелано събитие, реалните или потенциалните последици от което не могат да бъдат пренебрегнати от гледна точка на ядрената безопасност и/или радиационната защита.
 - Йонизиращо лъчение е предаване на енергия под формата на частици или електромагнитни вълни с дължина на вълната до 100 нанометра или честота над 3×10^{15} Hz включително, способни да създават йони пряко или непряко.
 - Облъчване е процесът на излагане на въздействието на йонизиращите лъчения.
 - Облъчване на населението е това, получено от лица, дължащо се на позволени или непозволени дейности с източници на йонизиращи лъчения, с изключение на професионалното облъчване, медицинското облъчване и облъчването от нормалния естествен радиационен фонд, характерен за даденото място на работа или живеене.
 - **Нефтен разлив**²⁰ - случайно или умишлено изхвърлен нефт, който плува по повърхността на водните басейни като отделна маса и се пренася от вятъра, теченията, приливите и отливите.
 - **Други (промишлени)**²¹ - промишлена авария е внезапна технологична повреда на машини, съоръжения и агрегати или извършване на дейности с рискови вещества и материали в производството, обработката, използването, съхраняването, натоварването, транспорта или продажбата, когато това води до опасност за живота или здравето на хора, животни, имущество или за околната среда.
- **Други аварии (непромишлени), в т.ч.:**

¹⁷ § 1, т. 2 от Допълнителните разпоредби на Наредба № 8121з-1006 от 24.08.2015 г. за реда за осъществяване на пожарогасителната и спасителната дейност от органите за пожарна безопасност и защита на населението на МВР.

¹⁸ § 1, т. 36 от Допълнителните разпоредби на Наредбата за устройството и безопасната експлоатация на преносните и разпределителните газопроводи и на съоръженията, инсталациите и уредите за природен газ. [The EM-DAT Glossary](#)

¹⁹ § 1, т. 3, 17, 18, 25 и 26 от Допълнителните разпоредби на Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

²⁰ [Glossary of Environment Statistics \(OECD\)](#)

²¹ § 1, т. 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита при бедствия.

- **Срутване (непромишлени)**²² - инцидент, включващ срутване на сграда и/или конструкция. Може да се отнася до индустриални структури или битови/непромишлени структури.
 - **Експлозия (непромишлени)**²² - експлозии, включващи сгради или конструкции. Може да включва и индустриални съоръжения.
 - **Пожар (непромишлени)**²³ - „пожар“ е неконтролируемо горене, разпространяващо се във времето и пространството, характеризиращо се с отделяне на топлина, придружено с дим и/или пламъци.
- **Транспортна авария, в т.ч.:**
 - **Въздухоплавателна**²⁴ - „авиационно произшествие“ е събитие, свързано с експлоатацията на въздухоплавателно средство, което в случай на пилотирано въздухоплавателно средство е настъпило от момента на качването на борда на лице с намерение да извърши полет до момента, когато всички намиращи се на борда лица са напуснали въздухоплавателното средство, или в случай на безпилотно въздухоплавателно средство - във времето от момента, когато въздухоплавателното средство е готово да потегли с цел да извърши полет, до момента, когато то спре окончателно в края на полета и основната система за задвижване бъде изключена, и по време на което:
 - дадено лице е получило смъртоносно или тежко нараняване в резултат на пребиваването на борда на въздухоплавателното средство; непосредствено съприкосновение с част от въздухоплавателното средство, включително с отделила се от него част; непосредствено излагане на реактивна струя от двигателите с изключение на случаите, когато нараняванията са настъпили в резултат на естествена причина или самонараняване, или нараняване от други лица, или когато телесните повреди са причинени на пътници без билет, скрили се на места, които обичайно не се използват от екипажа или пътниците;
 - въздухоплавателното средство е получило повреда или нарушение на конструкцията, при които е настъпило нарушение в здравината на конструкцията или влошаване на техническите или летателните характеристики на въздухоплавателното средство, което обикновено би изисквало голям ремонт или замяна на засегнатия компонент, с изключение на случаите на отказ или повреда на двигател, когато е повреден само един двигател (включително неговите обтекатели или спомагателни агрегати), или са повредени само въздушните витла, краищата на крилата, антените, сондите, лопатките, гумите, спирачните устройства, колелата, обтекателите, панелите, створките на колесника, предните стъкла, обшивката на въздухоплавателното средство (като например малки вдлъбнатини или пробойни), или при леки повреди на лопатите на носещия винт, лопатите на опашния винт, колесника и тези вследствие на градушка или сблъскване с птица (включително пробойни в обтекателя на радиолокатора);
 - въздухоплавателното средство е изчезнало безследно или достъпът до него е невъзможен.

²² [The EM-DAT Glossary](#)

²³ Моля, направете справка с дефиницията за пожар (промишлена авария).

²⁴ § 3, т. 2 от Допълнителните разпоредби на Закона за гражданското въздухоплаване.

- **Пътна²⁵** - „пътнотранспортно произшествие“ е събитие, възникнало в процеса на движението на пътно превозно средство и предизвикало нараняване или смърт на хора, повреда на пътно превозно средство, път, пътно съоръжение, товар или други материални щети.
- **Железопътна²⁶:**
 - „Тежко железопътно произшествие“ е всяко сблъскване или дерайлиране на влак, водещо до смърт най-малко на един човек или до сериозни травми на поне петима души, или до големи щети на подвижния състав, инфраструктурата или околната среда, или всяко друго подобно произшествие с явно въздействие върху регулирането на безопасността в железопътния транспорт или управлението на безопасността. Големи щети са тези, които по преценка на разследващата структура възлизат най-малко на 4 млн. лева.
 - „Произшествие“ е нежелано или непредвидено внезапно събитие или поредица от такива събития, които имат вредни последици за железопътната система. Произшествията са: сблъскване, дерайлиране, произшествие при железопътни прелези, произшествия с хора, причинени от подвижен състав в движение, пожари и други.
 - „Железопътен инцидент“ е всяко явление/събитие, свързано с експлоатацията на влаковете и оказващо влияние върху безопасността на превозите, което не е произшествие или тежко произшествие.
- **Воднотранспортна²⁷** - специфично, неочаквано, необичайно и непредвидено външно събитие, причинено от или във връзка с експлоатацията на плавателен съд по водни пътища, което води до жертви или инцидент, който се случва в определен момент и място, без видима причина, но с подчертан ефект.

Други бедствия и кризи, в т.ч.:

- **Деградиране на околната среда, в т.ч.:**
 - **Деградиация на почвите (почвена ерозия)²⁸** - „ерозия на почвите“ е физично явление, свързано с отделяне и пренасяне на почвени частици чрез вятър, дъждовни и поливни води при протичане на естествени процеси и/или въздействие на антропогенни фактори.
 - **Обезлесяване²⁹** - „обезлесяване“ е процес на изсичане на единични дървета и горски масиви.
 - **Други, свързани с деградиране на околната среда** - например опустиняване, засоляване на почвите и други.
- **Други, в т.ч.:**
 - **Размирици, терористични актове, етнически конфликти, кибератаки:** „Терористичен акт“³⁰ е акт, с който се осъществява тероризъм.

²⁵ § 6, т. 30 от Допълнителните разпоредби на Закона за движение по пътищата.

²⁶ § 1, т. 8, т. 31 и 32 от Допълнителните разпоредби на Закона за железопътния транспорт.

²⁷ [Glossary for transport statistics](#)

²⁸ § 1, т. 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за почвите.

²⁹ [Global forest resources assessment 2020](#)

³⁰ § 1, т. 2 от Допълнителните разпоредби на Закона за противодействие на тероризма.

„Етнически конфликт“³¹, или „етническа война“, е въоръжен конфликт между две етнически групи. Той се разграничава от гражданската война, където една нация и етническа група воюва със самата себе си, и от регулярната война по това, че при втората воюват две или повече суверенни държави, които са в конфликт.

„Кибератака“³² е опит за разрушаване, разкриване, променяне, забрана, кражба или получаване на неупълномощен достъп до/или неупълномощено използване на информационен актив.

○ **Социални и икономически кризи**³³:

„Кризисна ситуация“ в социален аспект е такава, при която едно лице е в безпомощност, нестабилност или с опасност за живота, не подлежи на хоспитализация и не е в състояние да се справи само или с помощта на другото.

„Икономическа криза“ е ситуация, довела до дълготрайно влошаване или спиране на определени сектори на икономиката (производство и услуги), предоставяне на жизненоважни социални услуги, включително и до косвени последици върху качеството на околната среда. Такива биха били например хиперинфлация, промяна в отношенията с Международния валутен борд, банкови и финансови кризи и други.

○ **Други неизброени** са събития, които не могат да бъдат класифицирани никъде другаде в позициите от номенклатурата, но са довели до щети, приходи и разходи.

5. ПРОМЕНЛИВИ, ВКЛЮЧЕНИ В ИЗСЛЕДВАНЕТО

Справката за бедствията, аварията, инцидентите и кризите се състои от пет раздела, покриващи широк кръг от променливи, основани на общи дефиниции и концепции. Дизайнът на разделите е проектиран, така че да е възможно да се осъществи връзка, от една страна, между възникналите събития и вероятните опасности, и от друга страна - човешките и материалните щети, регистрирани през отчетната и в предходни години, приходите и разходите за тяхното възстановяване, и средствата, предвидени за дейности за превенция и готовност, разпределени по източници.

Променливи, отнасящи се до приходите и разходите

- Приходи и разходи за дейности за превенция и готовност по опасности за отчетната година, разпределени по източник на финансиране;
- Получени и изразходвани средства за превенция и готовност по опасности от предходни години, разпределени по източник;
- Установени загуби, приходи, разпределени по източник, и разходи за реагиране и възстановяване от събития, възникнали през отчетната година;
- Приходи, разпределени по източник, и разходи, направени през отчетната година, за събития, възникнали в предходни години.
- Източниците на приходи са разпределени по следните групи - общо, от собствени източници, държавния бюджет, ЕС и от други източници.

³¹ [Wikipedia](#)

³² § 3, т. 10 от Допълнителните разпоредби на Закона за киберсигурност.

³³ § 1, т. 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за социалните услуги.

Засегнати лица³⁴

- Брой загинали лица общо и по категории (хора с увреждания, пол и възраст - общо, 0 - 14, 15 - 64, 65+ години);
- Брой пострадали лица (приети за лечение) общо и по категории (хора с увреждания, пол и възраст - общо, 0 - 14, 15 - 64, 65+ години);
- Брой евакуирани лица;
- Брой изчезнали лица.

Материални щети

- **Повредени или разрушени/унищожени:** брой жилища, сгради без критична инфраструктура, сгради/обекти на критичната инфраструктура, мостове, тунели, подпорни стени/диги; километри пътни артерии, електропреносни мрежи, ВиК мрежи, газопреносни мрежи, комуникационни мрежи; брой обекти на културно-историческото наследство.

- **Прекъснати услуги в брой дни:** здравни услуги, образователни услуги; други основни услуги. За прекъснатата/нарушена услуга³⁵ се счита наличието на едно или комбинация от следните събития:

- услугата е частично или изцяло прекъсната поне един път за поне едно денонощие вследствие от бедствието;
- нарушено е качеството на предоставяната услуга;
- нарушен е обхватът на предоставяната услуга.

- **Щети в селското, горското и рибното стопанство:** тонове унищожена селскостопанска продукция/стоки, риба и аквакултури, отглеждани за селскостопански цели; брой селскостопански животни, птици и пчелни семейства; декари използвана земеделска площ, необработваема земеделска земя или горски територии.

- **Щети в околната среда:** квадратни километри увредени водни площи (морски, речни или други водни обекти); декари увредени или унищожени защитени територии и местообитания.

6. СПЕЦИФИЧНИ ДЕФИНИЦИИ

Дейности за превенция са организационни и физически дейности (мерки), насочени към избягване или намаляване на негативните последици от бедствия, например изграждане на защитни съоръжения, почистване на речни легла и други.

Дейности за готовност са дейности (мерки) за повишаване на знанията и способностите на държавни структури, организации, общности и хора, които спомагат за предвиждането, реагирането и ликвидирането на последиците от вероятни, неизбежни, случващи се или случили се бедствия, постигнати в резултат на предварително предприети действия - напр. провеждане на обучения, учения, тренировки, закупуване на техника и лични предпазни средства и други.

³⁴ Лицата с увреждания се разглеждат независимо от общия брой на засегнатите лица. Имат се предвид засегнатите от събитието лица, които са имали увреждания преди настъпването на събитието, а не лицата, получили увреждания в резултат на събитието.

³⁵ [Technical guidance for monitoring and reporting progress \(SENDAL\)](#)

Брой засегнати лица³⁶:

Общ брой засегнати лица, които са претърпели нараняване или са заболели; били са евакуирани или преселени; или пък на които поминъкът, икономическото, физическото и социалното благоденствие, културната и екологичната среда са били нарушени вследствие на бедствия, аварии и инциденти, включително и чуждестранни граждани, бежанци, лица без статут на бежанци и без гражданство.

Загинали лица са загиналите по време на бедствието, аварията или инцидента или непосредствено след тях (до 30 дни), като пряк резултат от събитието.

Пострадали (приети за лечение) са лицата, ранени вследствие на събитието и приети за лечение, включително и чуждестранни граждани, бежанци, лица без статут на бежанци и без гражданство. В случай че ранените лица (приети за лечение) загинат до 30 дни от бедствието, аварията или инцидента, техният брой не се включва в броя на ранените, а в броя на загиналите лица.

Евакуирани са лицата, които са изведени от специализираните служби от района на бедствието, аварията или инцидента с цел осигуряване на безопасност, включително и чуждестранни граждани, бежанци, лица без статут на бежанци и без гражданство. Не се включват лицата, приети за лечение.

Изчезнали са лицата, за които се предполага, че са мъртви, макар за това да няма физически доказателства или официален/правен доклад от компетентните органи. Данните за броя на смъртните случаи и броя на изчезналите са взаимно изключващи се, за да се избегне двойно броене. В случай че в рамките на отчетния период смъртта на изчезнало лице бъде официално обявена дори без идентифицирани физически останки, бройката следва да бъде вписана в категорията „загинали лица“.

Прекъсната/нарушена услуга:

По време на наводнение или след него водоснабдяването в дадено населено място може да бъде нарушено. Предоставяната питейна вода може да не е с необходимото качество, а останалите водни източници също да са замърсени, поради което се установява режим на водоснабдяването - по 6 часа в денонощие в продължение на един месец. Това означава, че водоснабдяването е било нарушено вследствие на едно събитие, т.е. говорим за едно нарушаване/прекъсване на услуга. Друг пример - в резултат на силен вятър възникват колебания в напрежението на електричеството, а в различни части на града електрозахранването е прекъснато на няколко пъти, оставяйки цели квартали без ток. В резултат на прекъсването на електрозахранването обаче се нарушава подаването на вода и комуникациите в тези няколко квартала. Това означава, че бедствието е причинило три прекъсвания/нарушения на услуги (електрозахранване, водоснабдяване и комуникации).

Други основни услуги са: водоснабдяване, канализация, транспорт, управление, публична администрация, електроснабдяване, спешно реагиране, телекомуникации, сметоизвозване и други.

³⁶ [Technical guidance for monitoring and reporting progress \(SENDAL\)](#)

Обекти на културно-историческото наследство са всички движими (експозиции, предмети на изкуството и др.) и недвижими културно-исторически обекти (жилищни и нежилищни сгради със статут на културен обект, археологически резервати и разкопки, паметници и други).

Пчелни семейства са всички регистрирани такива съгласно Наредба № 10 от 1 април 2015 г., уреждаща условията за регистрация и реда за идентификация на пчелните семейства, обн., ДВ, бр. 27 от 14 април 2015 г., доп., ДВ, бр. 26 от 28 март 2017 г.).

7. ИНСТРУМЕНТАРИУМ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Въпросникът съдържа 5 раздела, като те се попълват от общините онлайн в Информационна система „Бизнес статистика“ при строго спазване на указанията за качество и правила за валидиране по редове и колони, както и между отделните раздели.

Раздел I. Приходи и разходи през отчетната година за дейности за превенция и готовност

Раздел II. Възникнали събития и засегнати лица

Раздел III. Материални щети

Раздел IV. Установени загуби, приходи и разходи за събития, възникнали през отчетната година

Раздел V. Приходи и разходи през отчетната година за събития, възникнали в предходни години

- В броя на събитията **не се посочват събития**, които не застрашават живота, здравето или имуществото на големи групи от хора, територия и т.н., като например регистрирани сигнали за възникнали пожари без материални загуби, наличие на пострадали, загинали или евакуирани хора, или леки пътнотранспортни произшествия без жертви и други.

- В случай, че има получени приходи за превенция и готовност без конкретна насоченост за мерки и дейности, сумата се отчитат към данните за събитие/опасност „Други неизброени“.

- За **прекъснати основни услуги** (здравни, образователни, други основни услуги) се събира информация, когато вследствие на възникнало събитие са прекъснати основни услуги за най-малко едно денонощие.

- **Мерни единици** - „брой“ и „тон“ се отчитат като цели числа със закръгляване, а „кв. км“ и „дка“ се отчитат до първи знак след десетичния разделител, приходите и разходите се отчитат в хиляди и като цели числа със закръгляне. Приходи и разходи под хиляда лева не се отчитат.

8. ПЕРИОДИ НА НАБЛЮДЕНИЕ

Период на наблюдение е този, за който се отнася информацията. Изследването е изчерпателно и е част от годишните статистически справки за дейността на бюджетните предприятия (общините). Данните се предоставят до 30 юни на календарната година (t) и се отнасят за предходната година (t-1). Приходите и разходите за събития, възникнали в предходни години, както и тези за превенция и готовност по опасности от предходни години, реализирани през отчетната година, се отнасят към отчетната година.

9. КЛАСИФИКАЦИИ И НОМЕНКЛАТУРИ

- Събития и опасности по вид (Рамка за намаляване на риска от бедствия от Сендай на ООН, номенклатура за целите на изследването);
- Източници на подпомагане (номенклатура за целите на изследването);
- Единен класификатор на административно-териториалните и териториалните единици в Република България (ЕКАТТЕ);
- Класификация на териториалните единици за статистически цели в България (NUTS).

10. ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДАННИТЕ ЗА СЪБИТИЯТА И ЩЕТИТЕ ОТ ТЯХ

Поради специфичния характер на изследването има някои особености, които потребителите следва да имат предвид при използването на регионалните данни за бедствията, аварията, инцидентите и кризите. Докато материалните щети и разпределението на приходите и разходите безусловно се причисляват към територията на съответната община и декларират от нея, то регионализацията на данните за засегнатите лица, както и за самите събития, изисква по-специално внимание. Броят на засегнатите лица по гореспоменатите категории се отнася към мястото на събитието, а не се отчита по местоживее на лицата. Инструментариумът на изследването е конструиран, така че да няма дублиране между броя на евакуираните или приетите за лечение лица и лицата, които са пряко засегнати, тъй като жилищата им са повредени или разрушени.

В случай на силна буря, нанесла поражения на територията на повече от една община, всяка общинска комисия ще протоколира събитието и загубите от него поотделно, въпреки че събитието е едно.

11. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА

№	Документ
1.	Закон за статистиката
2.	Национална статистическа програма
3.	Закон за защита при бедствия
4.	Техническо ръководство за мониторинг и докладване на напредъка по постигане на глобалните цели от Рамката за намаляване риска от бедствия Сендай, UNISDR, 2017

Приложение 1. Номенклатура на събитията/опасностите

Категория	Подкатегория	Събитие/Опасност
Геофизични	Земетресения	- движение на земни пластове - цунами
	Движение на маси (сухо)	- срутище - свлачище - пропадане на земята или слягане
	Вулканична дейност	- вулканична пепел - лахар - пирокластичен поток - лава
Метеорологични	Буря	- градушка - светкавица/гръмотевична буря - обилен дъжд - смерч (торнадо) - пясъчна/прашна буря - силна буря - вятър
	Екстремни температури	- студена вълна (в т.ч. слани) - топлинна вълна
	Сурови зимни условия	- сняг/лед - зимна буря/виелица - мраз/скреж
	Мъгла	- мъгла
Хидроложки	Наводнение	- дъждовно - инфраструктурно - морско - от подземни води - речно
	Лавина	- лавина
	Кален поток	- кален поток
Климатоложки	Суша	- суша
	Стихийен пожар	- горски пожар - полски пожар: храсти, шубраци, пасища, торф
Биологични	Инфекциозни заболявания при хората	- вирусно заболяване - бактериално заболяване - паразитно заболяване - гъбично заболяване
	Инфекциозни и зоонозни заболявания по животните	- вирусно заболяване - бактериално заболяване - паразитно заболяване - гъбично заболяване

Категория	Подкатегория	Събитие/Опасност
		- прионова болест
	Нашествие на вредители	- нашествие на насекоми - нашествие на други вредители
Космически явления	Сблъсък	- метеоритен удар - въздушен взрив
	Космическа буря	- енергийни частици - геомагнитна буря - шокова вълна
Техногенни	Промислена авария	- химически разлив - срутване - експлозия - пожар - теч на газ - отравяне - радиация - нефтен разлив - други (промишлени)
	Други аварии (непромишлени)	- срутване (непромишлено) - експлозия (непромишлена) - пожар (непромишлен) - други (непромишлени)
	Транспортна авария	- въздухоплавателна - пътна - железопътна - воднотранспортна
Други бедствия и кризи	Деградиране на околната среда	- деградация на почвите (почвена ерозия) - обезлесяване - други, свързани с деградиране на околната среда
	Други	- размирици, терористични актове, етнически конфликти, кибератаки - социални или икономически кризи - други неизброени

Приложение 2. Номенклатура на източниците на финансиране

Вид източник на финансиране	Описание
Общо	Финансови средства (приходи) от всички видове източници на финансиране, получени или пренасочени за защита от бедствия, аварии, инциденти и кризи (реагиране, възстановяване, превенция и готовност).
От собствени източници	Финансови средства (приходи) от собствени източници на общината (например средства от такси, данъци и други).
От държавния бюджет	Финансови средства, получени от държавния бюджет, предназначени за разходи за защита от бедствия (реагиране, възстановяване, превенция и готовност).
От Европейския съюз	Финансови средства, получени (отпуснати целево или пренасочени) от финансовите инструменти на Европейския съюз.
От други източници	Финансови средства, получени от други източници (например от застрахователни дружества, дарения и други).